

מסירה וקבלה מסיני לחכמים

הקדמות רבות נכתבו למסכת – על טיבה וייחודה מבחינה רוחנית – נכתב בתחילת פירוש מגן אבות:

1 הקדמת הרשב"ץ לפירושו על מסכת אבות

ומצא חן ושכל טוב בעיני א-להים ואדם (משלי ג ד)

אמר שמעון בן הרב צמח זלה"ה: בפתחת ספרנו זה אשר קראונו בשם 'מגן אבות', כתבנו כי עיקר כוונתנו היה לפרש מסכת אבות, ותחילת המחשבה סוף המעשה. והנה זאת המסכתא היא יקרה מאוד, כי היא המביאה את האדם אל השלימות, ולזה אמרו רבותינו ז"ל: 'האי מאן דבעי למהוי חסידא – לקיים מילי דאבות'. ואין לנו מעלה יותר גדולה מהחסידות... ואף על פי שאמרו ז"ל גם כן: 'האי מאן דבעי למהוי חסידא – לקיים מילי דנזיקין' וכן אמרו: 'לקיים מילי דברכות', זאת המסכתא יש לה יתר שאת על ברכות ונזיקין. כי כידוע הוא, שהמעלה הגדולה אשר אין אחריה מעלה היא שיהיה האדם טוב לשמים וטוב לבריות. וזהו שנאמר: 'ומצא חן ושכל טוב בעיני א-להים ואדם'. ואמרו ז"ל (בקידושין מ' ע"א): 'אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו' (ישעיהו ג י) וכי יש צדיק טוב ויש צדיק שאינו טוב? אלא טוב לשמים וטוב לבריות – זהו צדיק טוב, טוב לשמים ורע לבריות – זהו צדיק שאינו טוב'. ועל ידי מסכת ברכות, האדם הוא טוב לשמים שיהיה שם שמים שגור בפיו בכל שעה, ע"י קריית שמע בברכותיה, ותפילה וברכות השבח וההודאה, וברכות המצוות, וברכות הנהנין. ועל זה נאמר: 'שיויתי ה' לנגדי תמיד כי מימיני בל אמוט' (תהלים טז ח) ... ועל ידי מסכת נזיקין ... הוא טוב לבריות, שישמור האדם מלהזיק לבריות, ושיעשה גדרים לעצמו שלא יהיה שום אדם ניזוק ממנו אפילו בסיבה רחוקה וגרמא, כמו שהיו החסידים הראשונים מצניעין קוצותיהן וזכוכיותיהן בתוך שדותיהן ומעמיקין להם שלושה טפחים כדי שלא תעלם החרושה. וזהו התועלת המגיעה ממסכת המביאה לידי חסידות. וזאת המסכתא כוללת שתי התועלויות יחד, שהמקיים אותה הוא טוב לשמים וטוב לבריות כמו שיתבאר מדבריה.

המשנה הראשונה במסכת קובעת את שושלת המסירה עד אנשי כנסת הגדולה. קראו אותה והציבו עליה שאלות:

2 משנה מסכת אבות פרק א

משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע ויהושע לזקנים וזקנים לנביאים ונביאים מסרוה לאנשי כנסת הגדולה הם אמרו שלשה דברים: הווי מתונים בדין והעמידו תלמידים הרבה ועשו סייג לתורה:

- שימו לב לפעלים בהם מתנסחת המשנה - האם הם מתיישבים אחד עם השני?
- מהן תחנות המסירה – האם אפשר לכלול תחנות אחרות ברשימה? האם כל התחנות שוות ערך? כעת נבחן את טיב המסירה לאור מדרשי חז"ל

מסיני לְמֹשֶׁה:

3 תלמוד בבלי מסכת מגילה דף יט עמוד ב

ואמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: מאי דכתיב +דברים ט' + ועליהם ככל הדברים אשר דבר ה' עמכם בהר – מלמד שהראהו הקדוש ברוך הוא למשה דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים, ומה שהסופרים עתידין לחדש, ומאי ניהו – מקרא מגילה.

4 שמות פרק לא יח שמות רבה (וילנא) פרשת כי תשא פרשה מא

וַיִּתֵּן אֶל מֹשֶׁה כְּכֹלְתּוֹ לְדַבֵּר אֵתוֹ בְּהַר סִינַי שְׁנֵי לַחַת הָעֵדֻת לַחַת אֶבֶן כְּתָבִים בְּאֶצְבַּע אֱלֹהִים:

ד"א ויתן אל משה, אמר ר' אבהו כל מ' יום שעשה משה למעלה היה למד תורה ושוכח, א"ל רבון העולם יש לי מ' יום ואיני יודע דבר, מה עשה הקב"ה משהשלים מ' יום נתן לו הקב"ה את התורה מתנה שנאמר ויתן אל משה, וכי כל התורה למד משה כתיב בתורה (איוב יא) ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים ולא רבעים יום למדה משה אלא כללים למדהו הקב"ה למשה, הוי ככלותו לדבר אתו,

- מה היחס בין הגמרא במגילה למדרש רבא? מה משה למד לפי כל אחד מהם? מהם הבעיות שמעוררת כל גישה?

5 הרב קוק אין אי"ה ב עמ' קס

אין שינוי מצד השם יתברך בין שעת קבלת תורה לקודם לה ואחריה. כי כל השינויים הם רק מצד המקבלים, וכשנעשה משה רבנו עליו השלום ראוי להיות מקבל התורה ועלה למדרגה זו קבל אותה, אמנם בני אדם מתפעלים בהשפעתם על כן אמר ומסרה

- אם איזו בעיה לשונית מתמודד הרב קוק?
- מה תשובתו אומרת על א-לוהויותה של התורה?

ממשה ליהושע

6 תלמוד בבלי מסכת בבא בתרא דף עה עמוד א

כיוצא בדבר אתה אומר: [במדבר כ"ז] ונתתה מהודך עליו – ולא כל הודך, זקנים שבאותו הדור אמרו: פני משה כפני חמה, פני יהושע כפני לבנה, אוי לה לאותה בושה, אוי לה לאותה כלימה.

7 תלמוד בבלי מסכת תמורה דף טז עמוד א

אמר רב יהודה אמר שמואל: שלשת אלפים הלכות נשתכחו בימי אבלו של משה. אמרו לו ליהושע שאלו! א"ל: [דברים ל'] לא בשמים היא. אמרו לו לשמואל שאלו! אמר להם: אלה המצות – שאין הנביא רשאי לחדש דבר מעתה. אמר ר' יצחק נפחא: אף חטאת שמתו בעליה נשתכחה בימי אבלו של משה. אמרו לפנחס שאלו! אמר ליה לא בשמים היא. א"ל לאלעזר: שאלו! אמר להם: אלה המצות – שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה. אמר רב יהודה אמר רב: בשעה שנפטר משה רבינו לגן עדן, אמר לו ליהושע: שאל ממני כל ספיקות שיש לך! אמר לו: רבי, כלום הנחתיך שעה אחת והלכתי למקום אחר? לא כך כתבת בי [שמות ל"ג] ומשרתו יהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל? מיד תשש כחו של יהושע, ונשתכחו ממנו שלש מאות הלכות, ונולדו לו שבע מאות ספיקות, ועמדו כל ישראל להרגו. אמר לו הקב"ה: לומר לך אי אפשר, לך וטורדן במלחמה, שנאמר [יהושע א'] ויהי אחרי מות משה עבד ה' ויאמר ה' וגו'. במתניתין תנא: אלף ושבע מאות קלין וחמורין, וגזירות שוות, ודקדוקי סופרים נשתכחו בימי אבלו של משה. אמר רבי אבהו: אעפ"כ החזירן עתניאל בן קנז מתוך פלפולו, שנאמר – [יהושע ט"ו] וילכדה עתניאל בן קנז אחי כלב (הקטן ממנו) [ויתן לו את עכסה בתו לאשה].

- האם המעבר היה חלק? כיצד ניתן לתקן את ה'תאונה'? מה זה אומר על טיב התורה שבידנו?
- לגבי אופי מסירת התורה – האם הגמרא בתמורה דומה לגישת הסגויה במגילה יט או לזו שבמדרש רבה (מקורות 3 - 4)

זקנים לנביאים

למה משמשת הנבואה בשושלת המסירה? חישבו על אופיה של הנבואה?

8 תלמוד בבלי מסכת מגילה דף יד עמוד א

תנו רבנן: ארבעים ושמונה נביאים ושבע נביאות נתנבאו להם לישראל, ולא פחתו ולא הותירו על מה שכתוב בתורה, חוץ ממקרא מגילה

9 שמות רבה (וילנא) פרשה כח ד"ה ו ד"א וידבר

וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר, א"ר יצחק משה שהנביאים עתידים להתנבאות בכל דור ודור קבלו מהר סיני, שכן משה אומר להם לישראל (דברים כט) כי את אשר ישנו פה עמנו עומד היום ואת אשר איננו פה עמנו היום, עמנו עומד היום אין כתיב כאן אלא עמנו היום אלו הנשמות העתידות להבראות שאין בהם ממש שלא נאמרה בהם עמידה, שאע"פ שלא היו באותה שעה כל אחד ואחד קבל את שלו, וכה"א (מלאכי א) משא דבר ה' אל ישראל ביד מלאכי, בימי מלאכי לא נאמר אלא ביד מלאכי שכבר היתה הנבואה בידו מהר סיני ועד אותה שעה לא נתנה לו רשות להתנבאות, וכן ישעיה אמר (ישעיה מח) מעת היותה שם אני, אמר ישעיה מיום שנתנה תורה בסיני שם הייתי וקבלתי את הנבואה הזאת, אלא (שם) ישעיהו מ"ח/ו) ועתה אלהים שלחני ורוחו, עד עכשיו לא ניתן לו רשות להתנבאות, ולא

כל הנביאים בלבד קבלו מסיני נבואתן, אלא אף החכמים העומדים בכל דור ודור כל אחד ואחד קבל את שלו מסיני, ...

- מה הקשר בין דברי הנביאים להתגלות בסיני ע"פ המדרש?
- האם תפיסת המדרש מעצימה את סמכותם של הנביאים לחדש או מצמצמת אותה?

10 שמואל א פרק י

(ה) אַחַר כֵּן תָּבוֹא גְבַעַת הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר שָׁם נִצְבִּי פְּלִשְׁתִּים וַיְהִי כְּבִאָדָּה שָׁם הָעִיר וּפְגַעַתָּהּ חָבַל נְבִיאִים יִרְדִּים מֵהַבְּמָה וְלִפְנֵיהֶם נָבַל וְתָף וְחִלְלִל וְכַנּוֹר וְהִמָּה מִתְנַבְּאִים:
(ו) וְצִלְחָה עֲלֶיךָ רוּחַ יְקִיָּק וְהִתְנַבֵּיתָ עִמָּם וְנִהַפְּכָתָ לְאִישׁ אַחֵר:

"מנביאים לאנשי כנסת הגדולה"

11 תלמוד ירושלמי מסכת סנהדרין פרק י דף כח טור א ה"א

דברי חכמים כדרבונות אמר רבי חונה כדרור נאות תמן קריין למרגליתא דירה דבר אחר כדרבונות ככדור הזה בין הבנות מה הכדור הזה מקלטת מיד ליד וסיפה לנוח ביד אחד כך משה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע ויהושע לזקינים וזקיני לנביאי ונביאים מסרוה לאנשי כנסת הגדולה

- מהו משל הכדור? האם אנשי כנסת הגדולה הם סוף השושלת?

"אנשי כנסת הגדולה"

12 תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף כא עמוד ב

אמר מר זוטרא ואיתימא מר עוקבא: בתחלה ניתנה תורה לישראל בכתב עברי ולשון הקודש, חזרה וניתנה להם בימי עזרא בכתב אשורית ולשון ארמי. ביררו להן לישראל כתב אשורית ולשון הקודש, והניחו להדיוטות כתב עברית ולשון ארמי. מאן הדיוטות? – אמר רב חסדא: כותאי. מאי כתב עברית? – אמר רב חסדא: כתב ליבונאה. תניא, רבי יוסי אומר: ראוי היה עזרא שתינתן תורה על ידו לישראל, אילמלא (לא) קדמו משה. במשה הוא אומר [שמות י"ט] ומשה עלה אל האלהים, בעזרא הוא אומר [עזרא ז'] הוא עזרא עלה מבבל, מה עלייה האמור כאן תורה – אף עלייה האמור להלן תורה. במשה הוא אומר [דברים ד'] ואתי צוה ה' בעת ההיא ללמד אתכם חקים ומשפטים, בעזרא הוא אומר [עזרא ז'] כי עזרא הכין לבבו לדרש את תורת ה' (אלהיו) ולעשת וללמד בישראל חק ומשפט. ואף על פי שלא ניתנה תורה על ידו – נשתנה על ידו הכתב, שנאמר [עזרא ד'] וכתב הנשתון כתוב ארמית ומתרגם ארמית וכתוב [דניאל ה'] לא כהלין כתבא למקרא ופשרא להודעה למלכא, וכתוב [דברים י"ז] וכתב את משנה התורה הזאת – כתב הראוי להשתנות. למה נקרא אשורית – שעלה עמהם מאשור.

13 תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף פב עמוד א **רש"י שם**

עשרה תקנות תיקן עזרא: שקורין במנחה בשבת, משום יושבי קרנות – יושבי חניות וקורין בשני ובחמישי, ודנין בשני ובחמישי, ומכבסים בחמישי כל ימות החול עוסקין בסחורה ואין בשבת, ואוכלין שום בערב שבת, ושתהא אשה משכמת ואופה, קורין בשני ובחמישי תקון בגינייהו ושתהא אשה חוגרת בסינר, ושתהא אשה חופפת וטובלת, ושיהו רוכלין מחזירין בעיירות, ותיקן טבילה לבעלי קריין. שיהו קוראין במנחה בשבת – משום יושבי קרנות.

14 תלמוד בבלי מסכת מגילה דף לא עמוד ב

תניא, רבי שמעון בן אלעזר אומר: עזרא תיקן להן לישראל שיהו קורין קללות שבתורת כהנים קודם עצרת, ושבמשנה תורה קודם ראש השנה.

15 תלמוד בבלי מסכת בבא בתרא דף כא עמוד ב

דאמר מר: (עזרא תיקן להן לישראל שיהו מושיבין סופר בצד סופר. וניחוש דילמא אתי לאיתרשולי. א"ל:) קנאת סופרים תרבה חכמה.

16 תלמוד בבלי מסכת ברכות דף לג עמוד א

אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: אנשי כנסת הגדולה תקנו להם לישראל ברכות ותפלות קדושות והבדלות.

17 תלמוד בבלי מסכת פסחים דף נ עמוד ב

אמר רבי יהושע בן לוי: עשרים וארבע תעניות ישבו אנשי כנסת הגדולה על כותבי ספרים תפילין ומזוזות שלא יתעשרו, שאילמלי מתעשרין – אין כותבין.